

EL NEN DELS ESCACS

MÀRIUS CAROL

MÀRIUS CAROL
EL NEN
DELS ESCACS

COL·LECCIÓ CLÀSSICA

PRIMERA EDICIÓ: SETEMBRE DEL 2024

© MÀRIUS CAROL PAÑELLA, 2024

AUTOR REPRESENTAT PER SILVIA BASTOS, S.L., AGENCIA LITERÀRIA

© COLUMNNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.

AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA

ISBN: 978-84-664-3226-9

DIPÒSIT LEGAL: B. 12.132-2024

FOTOCOMPOSICIÓ: GRUP62

IMPRÈS A CATALUNYA - PRINTED IN CATALONIA

www.columnnaedicions.cat

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor. La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries. En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement. A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Taula

1. Una fotografia esgrogueïda dins d'un llibre	11
2. L'inici de la recerca	21
3. La guerra vivia a casa	27
4. I, de sobte, els pacífics van esdevenir bàrbars.	35
5. De l'Hotel Majestic al front de l'Ebre	45
6. Les primeres lliçons d'escacs	53
7. El Nadal dels corresponsals de guerra.	63
8. L'hora de les revenges.	71
9. La violació grupal de la Montserrat	83
10. Un exili d'anada i tornada.	91
11. «Barcelona para la España invicta de Franco»	97
12. Les Corts republicanes, reunides en una masmorra.	109
13. El misteri de la porta tancada.	115
14. Una família escapçada	125
15. La decisió de sortir a la llum	139

16. Un afusellament sense bales.	143
17. El pitjor record de tota una vida	159
18. Una nit d'insomni	169
19. Un dinar que va semblar un interrogatori. .	175
20. El resultat de l'autòpsia	183
21. Les cartes aparegudes en una capsa de cartró	189
<i>Epíleg. I per ell van tocar les campanes</i>	199

I

Una fotografia esgrogueïda dins d'un llibre

Els periodistes expliquem històries. Històries que, si pot ser, ens despertin la curiositat, ens emocionin i ens facin pensar. Els periodistes somiem a narrar històries que passen a l'altra punta del món, però sovint les millors històries ocorren a prop de casa.

De les moltes cròniques que he escoltat i he pogut llegir sobre la Guerra Civil, una de les que més m'han impressionat me la va explicar el meu sogre. De fet, és un relat que no acaba amb els combats, sinó deu anys més tard, que és el temps que el seu pare va estar amagat a cases i boscos del Penedès, a fi de salvar la vida. Era el sastre de Sant Sadurní d'Anoia i, a més, regidor des de les eleccions municipals que van donar la victòria a les candidatures republicanes, l'abril del 1931. Poc abans que les tropes nacionals entressin al municipi en acabar la guerra, els dirigents d'Esquerra Republicana li van recomanar que fugís cap a França, cosa que va intentar, tot i que finalment va haver de desistir.

Com que la seva esposa no volia partir amb dues

criatures petites cap a un futur incert, l'Antoni va decidir amagar-se per salvar el coll. Als seus fills, la mare els va explicar que el pare havia mort fugint camí de la frontera a mans dels feixistes. Va ser una manera de garantir que no poguessin dir mai res que posés en perill la seva vida.

El noi, de set anys, seria al cap del temps el meu sogre. Ell va mantenir una relació amb el seu pare sense saber-ho, mitjançant missives en què aquest li feia arribar jugades d'escacs que el fill havia de resoldre. El nen havia après el joc dels escacs a casa i tenia una gran confiança en si mateix. Però no li va passar mai pel cap que l'home amb qui jugava partides a distància fos el seu pare, que intentava sobreviure, sempre amb la por al cos de ser descobert i acabar a la presó o afusellat davant la tanca del cementiri. En tot moment va creure que el seu mestre en els escacs era un amic de la família, fins que un dia, una dècada més tard, va reaparèixer al poble el veritable jugador d'escacs, el pare. Però ni llavors va poder gaudir del seu escalf, perquè dissortadament la història no conclou aquí. En aquells instants, ningú no es podia esperar que el destí li havia disposat a aquell jugador tan experimentat un escac i mat.

Mig segle després d'aquell dia en què l'Antoni Lloret va tornar a ser vist pel poble per dir que era viu i que volia reintegrar-se a la vida civil, es va publicar un llibre titulat *Retrats 1865-1997. Crònica il·lustrada de Sant Sadurní d'Anoia*. El pare de la meva dona, l'Anton, un diumenge ens va convidar a dinar al seu pis de l'avinguda de la República Argentina, a Barcelona, i va regalar-ne un exemplar a cadascun dels seus cinc fills. Però,

abans de lliurar-nos-el, va voler llegir en veu alta un parell de planes que l'historiador Carles Querol dedica al seu pare.

Era un acte d'orgull davant la seva família, que li havíem sentit explicar bona part de les històries que s'hi relaten. El seu pare havia estat un heroi local, a qui no se li havia reconegut la injustícia que li va tocar viure, ni l'impecable full de servei al poble que el va veure néixer. Però finalment, mig segle després, tenia l'homenatge de la seva vila, patrocinadora de l'obra. Per al meu sogre, aquells paràgrafs que li dedicava l'autor constituïen un veritable acte de desgreuge.

El Lloret decidí desaparèixer el 1939, just en el moment que les tropes franquistes entraven a Sant Sadurní, temorós de la barbàrie feixista. Romangué amagat, primer en un recinte camuflat a casa seva i després al paller d'una masia del Torrent Fondo, a Sant Llorenç d'Hortons, i esporàdicament també a Barcelona. I això durant deu anys. Deu anys! Només la mare i la dona coneixien el seu amagatall i aconseguiren de mantenir-lo en secret malgrat els escorcolls i les amenaces dels falangistes i la Guàrdia Civil.

El meu sogre va llegir el text dret, al cap de taula. Volia donar la màxima solemnitat a aquell acte familiar, íntim, que certificava el que ens havia explicat durant anys. Segurament pensava que no havien considerat prou important la figura del seu pare, el que va fer i el que va representar. Fins aquí va poder llegir-ho d'una tirada, a partir d'aquell instant se li va fer més

difícil controlar les emocions. La meva sogra se'l mirava pacient i afectuosa, sabent què representava per al seu home aquell reconeixement escrit de la figura paterna. Va beure un glop d'aigua i va continuar:

L'abril del 1949, tant els familiars, com els amics, com l'advocat de l'Antoni Lloret coincidiren en l'opinió que després de deu anys no hi havia motius per a mantenir aquella situació i optaren per plantejar la seva tornada a les autoritats franquistes de la vila, a través del rector de la parròquia, mossèn Lluís Maria Vidal, al qual van donar garanties que pel fet que no hi havia cap procés obert, ni cap denúncia, ni cap constància de la participació del Lloret en actes criminals durant la guerra, la seva aparició pública no tindria conseqüències.

Arribat a aquest punt, vaig veure que el meu sogre començava a ensorrar-se. Tenia els ulls plorosos i se li trencava la veu. Em vaig sentir commogut per l'emoció que els records feien aflorar en aquell rostre solcat per tanta vida. Però encara va poder seguir un paràgraf més:

El Lloret va prendre la decisió de tornar el diumenge 24 d'abril de 1949. Acompanyat pel seu advocat i un amic de la família, es presentaren a l'ajuntament, on les autoritats li van comunicar que abans que res calia que es presentés a la caserna de la Guàrdia Civil del carrer de Sant Antoni, on ja s'havien reunit a correu alguns falangistes de la vila. Quan els seus familiars aconseguiren de veure'l, el Lloret els va advertir que d'aquella no

en sortiria viu, ja que els falangistes havien estat discutint sobre el que calia fer amb ell, sense mesurar el to ni el contingut de les seves paraules, de tal manera que el detingut ho va sentir tot, i tingué un tràgic presentiment.

—La memòria no pot ser un gran cementiri, no n'hi ha prou amb recordar la gent que estimem. Cal també preservar les vivències i reivindicar el seu protagonisme, sobretot quan es tracta de persones a qui els vencedors de la guerra van voler esborrar dels llibres d'història per no haver de reconèixer la seva ignomínia —vaig proclamar jo en veu alta, reivindicatiu.

Va resultar un moment molt emotiu. Al sogre li havíem sentit explicar episodis de la guerra, però segurament no els havíem fet prou cas. De vegades, no escoltem la gent gran com es mereix, oblidem que qui som i el que hem aconseguit, com a família i com a país, en bona part els ho devem a ells. Per això, que en el llibre patrocinat per l'Ajuntament de Sant Sadurní apareguessin fotografies del seu pare al costat de Pau Casals o de Francesc Macià, però que, a més, s'hi expliqués l'odissea que li va tocar viure i que se'l tractés com un heroi, era una manera de donar valor a la seva lleialtat a Catalunya i a la República, i el compromís social i polític de la seva vida. I a ell mateix, ja que no sempre els seus fills se l'escoltaven, de tantes vegades com havia volgut fer-nos partícips d'una tragèdia que a tots ens semblava llunyana en el temps i maquillada per falsos records.

Però l'autor del text de *Retrats* no tan sols era un

investigador reconegut, sinó que a més era el primer alcalde democràtic durant divuit anys. No només havia tingut accés a documents inqüestionables, sinó també a testimonis de conciutadans que van viure una guerra extremament cruel, ja que era entre germans, amics i veïns, i una postguerra quasi encara més dura, epíleg inacabable d'un relat d'odis i revenges que ni el temps ha estat capaç de difuminar.

Aquell dinar no va ser un més. No únicament per al fill del sastre Lloret, sinó per a la resta de membres de la família, que van trobar en la història d'aquell home bo un element d'unió i de cohesió. Abans de tornar a casa, el sogre em va voler mostrar un vell paper de llibreta que guardava junt amb altres objectes inversemblants en una capsa de galetes de llauna. Era un dels problemes d'escacs que el seu pare li feia arribar quan estava amagat a casa, sense que ell ho sabés, on hi havia dibuixat el tauler i una sèrie de peces. Era una jugada en què calia protegir el rei de les peces negres amb un enroc per no acabar amb un escac i mat al tercer moviment.

—La vaig poder rescatar de les golfes, després que va morir el pare. Unes setmanes després, quan es va sentir prou forta, la mare ens va explicar, a la meua germana Antònia i a mi, com va haver de viure durant la meua desaparició de la vida pública. I a l'amagatall hi vaig trobar, a la butxaca d'una americana de pana, un dels problemes d'escacs que havia de resoldre.

—I no va sospitar mai que aquell que els enviava podia ser el pare? —vaig preguntar-li.

—La veritat és que no. De fet, no vaig saber que

era viu fins que no vaig ser major d'edat. La mare va voler-lo protegir a ell i també a mi, i em va dir que el pare havia mort en la fugida cap a França. I jo no tenia per què dubtar d'ella. Sí que vaig preguntar més d'una vegada per aquell suposat amic seu que m'enviava els problemes i a qui no coneixia. Però per tota resposta em va dir que era un amic de Barcelona, que va ser una de les últimes persones que l'havia vist en vida i a qui havia explicat la meva afició pels escacs. Durant una pila de mesos vaig estar rebent cada setmana una carta amb una nova jugada que m'obligava a pensar com resoldre-la abans de moure cap peça del tauler.

—Entenc que, a vegades, els tresors no són d'or i pedres precioses —li vaig dir, veient la cura amb què havia desplegat aquell full de paper i la manera com se'l mirava, mentre ens fèiem una abraçada al rebedor de casa.

Per desgràcia, el meu sogre va morir al cap de poc. Dies després d'acomiar-lo, vam haver d'abordar la ingrata tasca de buidar el pis de roba i objectes dels quals la família volia desfer-se. En un prestatge, vaig trobar un exemplar de *Per qui toquen les campanes* de tapes escantonades. Hemingway és un dels meus autors preferits, tant en la seva faceta de periodista com d'escriptor, i se me n'hi van anar els ulls. En fullejar-lo, vaig veure una fotografia esgrogueïda a l'interior, com si fos un punt de llibre. Hi apareixien cinc homes bevent xampany enmig d'unes vinyes. Em va cridar l'atenció el de l'esquerra perquè juraria que era Ernest Hemingway, encara que es veia de perfil. Hemingway al Penedès? Amb el pare del meu sogre?

Encuriósit per la imatge, vaig demanar si em podia quedar el llibre i ningú no hi va posar cap inconvenient. El retrat em va captivar, perquè era una mena d'esmorzar improvisat sobre l'herba. Per què guardava aquella foto, el meu sogre? És que el seu progenitor havia conegut l'escriptor nord-americà? Desconeixia que Hemingway hagués escrit res del seu pas per Sant Sadurní, on havia nascut el pare de la meva dona. Almenys, jo no en recordava cap referència en les seves cròniques de la Guerra Civil, recollides a *Enviado especial*, llibre que tenia per casa. Però era evident que el retrat es corresponia a aquells dies, perquè un dels quatre personatges que l'acompanyaven anava vestit de militar. Pel seu aspecte, la resta podien ser també periodistes, encara que se'ls veia una mica massa mudats per anar a cap guerra. Les ganes de saber-ne més es van apoderar de mi en aquell mateix instant.

Què he de dir de la meva passió pel periodisme? De les meves ganes de saber més del món que m'envolta? I de la meva curiositat pel passat? A més, considerava que tenia una mena de deute amb el meu sogre, després de la nostra conversa sobre el destí del seu pare. Jo disposava de més temps que abans, en no tenir ja la responsabilitat de dirigir un diari, i vaig decidir escriure sobre el que va passar realment, intentar esbrinar què hi havia de cert i què de llegenda en un relat familiar colpidor, sabent que potser hi hauria coses que no m'agradaria gens descobrir. Perquè, a més de ser regidor, l'Antoni Lloret va pertànyer circumstancialment al Comitè de Milícies Antifeixistes i el van acusar d'estar darrere d'algunes morts, coses de què la gent parla en

veu baixa, rumors que havien circulat pel poble. Necessitava saber si en les actuacions durant la guerra hi havia cap ombra de culpabilitat del pare del meu sogre. De l'avi de la meva dona. Del besavi dels meus fills.

Com va dir un gran mestre dels escacs, en aquest joc, com en la vida, cal saber detectar el perill i allunyar-se'n vint jugades abans que es manifesti. La pena, la gran pena, és que el pare del meu sogre desconeixia aquesta sentència, de tal manera que en l'última jugada va perdre la partida. I, més important, la vida.